

Tabel cronologic

- 1821:** *7 sau 9 aprilie.* Se naște, la Paris, Charles-Pierre Baudelaire. Tatăl său, Jean-François Baudelaire, născut în 1759, preot, revoluționar, demisionase din administrație pentru a se consacra picturii. El se căsătorește în 1819 cu o tânără orfană, Caroline Dufays, născută la Londra în 1793.
- 1827:** *10 februarie.* Moare Jean-François Baudelaire.
- 1828:** Mama lui Baudelaire se căsătorește cu șeful de batalion Jacques Aupick. În ziua căsătoriei, copilul aruncă pe fereastră cheia camerei conjugale.
În același an, apare prima adaptare franceză a cărții lui De Quincey, sub titlul *L'Anglais mangeur d'opium* și semnată cu inițialele A.D.M. (Se va descoperi mai târziu că sunt inițialele lui Alfred de Musset.)
- 1831:** *decembrie.* Locotenentul-colonel Aupick este numit la Lyon, iar Baudelaire se înscrie la Collège Royal.
- 1834:** Promovat colonel, Aupick revine la Paris.
- 1837:** Baudelaire obține premiul doi la versificație în limba latină la Concursul general. Este perioada în care scrie primele poezii înregistrate de posteritate.
- 1839:** În aprilie, Baudelaire este exmatriculat de la colegiu. Nu reușește să-și dea examenul de bacalaureat. Aupick este promovat general.

- 1840: Începutul „vieții libere”: legături cu Nerval, Prarond, Le Vasseur și cu prostituata Sarah, a cărei poreclă este „Louchette”. În această epocă, probabil, o întâlnește pe Jeanne Duval. Tot acum scrie cele mai bune poeme ale sale.
- 1841: *martie-iunie*. Baudelaire este „convins” cu energie de tatăl său vitreg și de fratele său vitreg „să facă o călătorie îndepărtată, pentru binele său”, pentru că obiceiurile sale de viață și persoanele pe care le frecventează sunt pe punctul de a-l „pierde”. Se îmbarcă pe *Paquebot des Mers du Sud*, cu destinația Calcutta. *septembrie*. Furtuni. Pachebotul acostează pe Insulele Mauritius și stă acolo un timp pentru a-și remedia avariile. *octombrie*. Escală pe insula Bourbon. Baudelaire îi semnalează căpitanului dorința de a-și întrerupe călătoria, iar acesta îi asigură repatrierea pe nava *Alcide*. Urma lui Baudelaire se pierde aici.
- 1842: *februarie*. *Alcide* ajunge la Bordeaux, fără Baudelaire la bord.
9 aprilie. Majoratul lui Baudelaire.
mai-iunie. Baudelaire se instalează în insula Saint-Louis și intră în posesia bunurilor sale.
- 1843: Baudelaire închiriază un atelier foarte spațios și frumos în hotelul Pimodan (Lauzun) pe Quai d'Anjou, unde se întrunește Clubul consumatorilor de hașiș.
- 1844: Apar *Misterele galante*, cronică anonimă la care colaborează și Baudelaire.
 La îndemnul soțului său, doamna Aupick angajează o procedură prin care fiul său este încredințat unui consiliu judiciar. Această măsură, care nici măcar nu a însemnat pentru Baudelaire o stabilitate materială, va apăsa toată viața asupra lui, ca o umilință insuportabilă.
- 1845: *aprilie*. Apare, sub semnătura Baudelaire-Dufays, *Salonul din 1845*.
mai. *Unei creole* (sonet adresat în 1841 domnului Autard de Bragard, gazda sa din Insulele Mauritius, pentru soția sa). Este prima piesă, ca dată, din *Florile răului*.

- iunie*. Tentativă de sinucidere.
Thomas de Quincey publică *Suspiria de Profundis*.
- 1846:** *ianuarie*. Apare Muzeul clasic din bazarul Bonne-Nouvelle.
martie. *Maxime consolatoare despre amor*.
aprilie. *Un sfat pentru tinerii scriitori*.
mai. *Salonul din 1846*.
- 1847:** *ianuarie*. *La Fanfarlo*, scrisă de mai mulți ani, pe care Baudelaire încercase în van s-o publice, apare în sfârșit în *Bulletin de la Société des Gens de Lettres*.
decembrie. Epoca probabilă a legăturii cu Marie Daubrun.
- 1848:** *ianuarie*. Apare un mic articol despre Champfleury, important pentru că este prima dată când este publicat ceva semnat cu numele sub care Baudelaire va intra în posteritate.
februarie. Baudelaire devine un partizan al Revoluției și al socialismului. Întemeiază publicația *Le Salut Public*, din care nu vor apărea decât trei numere. Declară că „generalul Aupick ar trebui împușcat“.
iulie. Prima traducere din Edgar Allan Poe: *Révélation magnétique*.
- 1851:** *martie*. Apare *Despre vin și hașiș*.
- 1852-1854:** Sunt publicate mai multe traduceri din Edgar Allan Poe, printre care și poemul *Corbul*. Tot acum îi trimite doamnei Sabatier poeme care vor forma unul dintre ciclurile „feminine“ din *Florile răului*.
- 1855:** *ianuarie*. Moare Gérard de Nerval.
mai. *Expoziția universală din 1855*.
iunie. Apare *Florile răului*, un grupaj format din douăzeci și nouă de poeme, în *Revue des Deux Mondes*.
iulie. Apare *Despre esența răsului*, care fusese scris de Baudelaire cu mulți ani în urmă.
- 1856:** *martie*. Este publicat volumul *Povestiri extraordinare*, în traducerea lui Baudelaire care a scris și un studiu introductiv: *Edgar Poe, viața și operele sale*.

- octombrie.* Baudelaire se mută împreună cu Marie Daubrun, ceea ce echivalează, o dată mai mult, cu o ruptură „pentru totdeauna“ de Jeanne.
- decembrie.* Semnează contractul pentru *Florile răului* cu editorii Poulet-Malassis și de Broise.
- 1857:** *februarie.* Pe 4 februarie, Baudelaire le înmânează editorilor manuscrisul lucrării *Florile răului*.
- 18 aprilie.* Moare generalul Aupick.
Baudelaire îi vorbește lui Poulet-Malassis despre intenția sa de a publica *Opiu și hașiș*.
- 25 iunie.* Este pus în vânzare volumul *Florile răului*.
- iulie.* Pe 5 iulie, apare articolul denunțator al lui G. Bourdin, în *Le Figaro*. Pe 7, Ministrul de Interne sesizează Parchetul în privința cărții.
- 20 august.* Proces, judecată și condamnare a lui Baudelaire pentru „imoralitatea“ *Florilor răului*.
- 24 august.* Apar șase dintre *Micile poeme în proză* din viitorul volum *Spleenul Parisului*.
- 1858:** *mai.* Apare în librării *Aventurile lui Arthur Gordon Pym* de Edgar Allan Poe în traducerea lui Baudelaire.
- septembrie.* În *Revue contemporaine* este publicat *Despre idealul artificial – Hașișul*.
- 1859:** Apare *Salonul din 1859*.
- noiembrie.* Apare studiul lui Baudelaire *Théophile Gautier*.
- decembrie.* Baudelaire stă un timp la Honfleur, al treilea sejur din acest an, care pare a fi fost deosebit de benefic pentru inspirația sa poetică și pentru starea sa psihică. În primăvară scrie *Le Voyage*. În decembrie îi trimite lui Jeanne singura scrisoare păstrată din corespondența lor pierdută sau distrusă. Moare Thomas de Quincey.
- 1860:** *ianuarie.* Apare *Un Mangeur d'opium* în *La Revue contemporaine*. Baudelaire semnează cu Poulet-Malassis contractul pentru *Paradisurile artificiale*.
- mai.* Apare la editura lui Poulet-Malassis *Paradisurile artificiale*, carte dedicată misterioasei J.G.F.

decembrie. Baudelaire vine să locuiască pentru un timp la Neuilly, unde a fost instalată Jeanne, pe jumătate paralizată.

1861: „Copleșit de chinuri fizice și spirituale“, Baudelaire vine să se stabilească la Honfleur, în umbra mamei sale.

februarie. A doua ediție a *Florilor răului.*

martie-aprilie. „Teroare nervoasă neconținută...“ Baudelaire se gândește la sinucidere, și numai gândul că-și lăsa opera neterminată îl oprește. Scrie *Richard Wagner și Tanhäuser* în Paris.

decembrie. Candidează la titlul de membru al Academiei Franceze.

1862: *ianuarie.* Își retrage candidatura la Academie.

decembrie. Abia vindecat de dorința sa de a fi membru al Academiei, Baudelaire nutrește o altă ambiție: aceea de a fi director al Teatrului Odéon sau administrator al Comédie Française.

17 septembrie. Moare Eugène Delacroix.

13 decembrie. Moare Alfred de Vigny.

Apare *Opera și viața lui Eugène Delacroix.*

1864: *februarie.* *Șase poeme în proză* apar în *Le Figaro*, sub titlul *Spleenul Parisului.*

aprilie. Baudelaire ajunge la Bruxelles.

mai. Baudelaire îi scrie mamei sale că „a ajuns prea târziu“. „Conferințele“ sale sunt un eșec. Cele despre excitanțe au avut loc pe 12 mai, 23 mai și 3 iunie.

iunie. Editorii Lacroix și Verboeckhowen, la care Baudelaire intenționa să-și publice operele complete, îl refuză.

1865: Apare în librării volumul *Povestiri grotești și serioase* de Edgar Allan Poe.

iunie. Scurtă călătorie la Paris și la Honfleur. Notează: „Plec din nou în Infern...“

noiembrie-decembrie. Poetul suferă de dureri de cap înfiorătoare.

1866: *ianuarie.* După o scurtă ameliorare, simptomele reapar, mult mai acute. Baudelaire se teme că va fi lovit de apoplexie și de paralizie.

martie. „Lucrez și scriu cu mare dificultate...”, îi scrie Baudelaire mamei sale. Va fi ultima sa scrisoare.

aprilie. Bolnavul este transportat într-un spital religios, unde înjurăturile sale le scandalizează pe călugărițe. Este adus acasă.

iulie. Baudelaire este adus la Paris, în spitalul doctorului Duval. Nu mai poate vorbi, dar este lucid, și în această stare va asista, timp de treisprezece luni, la propria-i agonie.

1867: *31 august.* Baudelaire moare.

1868-1870: Asselineau și Banville publică *Operele complete* ale lui Baudelaire. *Paradisurile artificiale* vor fi integrate în volumul al IV-lea al *Opereilor*, în iunie 1869.

DESPRE VIN ȘI HAȘIȘ¹
CA MIJLOACE DE MULTIPLICARE
A INDIVIDUALITĂȚII
(1851)

I
VINUL

Un om celebru, care era în același timp un mare ne-ghiob², lucruri ce merg foarte bine împreună, după câte se pare, așa cum voi avea fără îndoială de mai multe ori dure-roasa plăcere s-o demonstrez, a îndrăznit ca într-o carte tra-tând despre Masă, din două puncte de vedere, cel al igienei

¹ Acest articol din 1851 este un soi de schiță a ceea ce va deveni *Paradisurile artificiale*. În ediția românească, ni s-a părut firesc să îl includem înaintea textelor care fac parte efectiv din *Paradisurile artificiale*. În iunie 1960 au apărut în volum trei texte de inspirație asemănătoare: *Despre vin și hașiș*, apărut în *Messenger de l'Assemblée* în 7, 8, 11 și 12 martie 1851; *Poemul hașișului* în *Revue contemporaine* din 30 septembrie 1858; *Hașișul* – adaptare a *Confesiunilor unui opiomani englez* de Thomas de Quincey.

Poetul gustase și din hașiș și din opiu; dacă hașișul, pe care îl încercase împreună cu Louis Menard, nu i-a plăcut deloc, în schimb, a folosit timp îndelungat opiul, ca pe un calmant moral și fizic, sub formă de laudanum. Despre acesta din urmă, de care a încercat de mai multe ori să se lase, îi scria unui prieten în 1860: „Am căpătat oroare față de orice excitant, din cauza amplificării timpului și a caracterului de enormitate pe care acesta îl conferă lucrurilor. Este imposibil să fii, nu om de afaceri, ci simplu scriitor în condițiile unei orgii spirituale neconținute.”

² Este vorba de Brillat-Savarin, citat ceva mai departe. Trebuie să precizăm însă că citatul din Brillat-Savarin nu este exact, ci este trunchiat în scopul argumentației.

și cel al plăcerii, să scrie următoarele la capitolul VIN: „Strămoșul nostru Noe trece drept inventatorul vinului; acesta e o licoare care se prepară din fructele viței-de-vie.“

Și pe urmă? Pe urmă nimic: asta-i tot. N-aveți decât să răsfoiți volumul, să-l întoarceți pe toate părțile, să-l citiți de la cap, de la coadă, de la dreapta la stânga și de la stânga la dreapta, nu veți găsi altceva despre vin în *Fiziologia gustului* al prea ilustrului și respectabilului Brillat-Savarin. „*Strămoșul nostru Noe...*“ și „*e o licoare...*“

Îmi imaginez un locuitor de pe lună sau de pe vreo altă planetă îndepărtată care, călătorind în lumea noastră și ostenit de lungile etape, se gândește să-și îmbospăteze cerul gurii și să-și încălzească stomacul. Ține să se pună la curent cu obiceiurile și plăcerile de pe pământul nostru. A auzit parcă vorbindu-se despre delicioasele licori cu care cetățenii acestei sfere își procură după voie curajul și veselia. Ca să fie mai sigur pe alegerea lui, locuitorul de pe lună deschide oracolul gustului, celebrul și infailibilul Brillat-Savarin, și găsește, la capitolul VIN, aceste însemnări prețioase: *Strămoșul nostru Noe... și aceasta e o licoare care se prepară...* Oricum, ajută la digestie. Și, de altfel, este foarte limpede. Este cu neputință ca, după ce vei fi citit această frază, să nu ai o idee corectă și clară despre toate vinurile, despre diferitele calități ale acestora, despre inconvenientele lor și despre efectul asupra stomacului și creierului.

Ah, dragi prieteni, nu-l citiți pe Brillat-Savarin. *Pe cei dragi lui, Dumnezeu îi ferește de lecturi inutile* este prima maximă dintr-o cârtică¹ a lui Lavater, un filozof care i-a

¹ Cârtica despre care vorbește Baudelaire se numește *Dernier don de Lavater à ses amis* (1805) și a fost identificată de exegeza baudelairiană, mai precis de M. J. Pommier.

iubit pe oameni mai mult decât toți magistrații din lumea antică și modernă. Nici o prăjitură n-a fost botezată cu numele lui Lavater; dar amintirea acestui om îngeresc va dăinui printre creștini chiar și când bravii burghezi vor fi uitat *savarina*, un fel de brioșă searbădă cu un minim defect: acela de-a oferi pretext *trâncănelilor* de maxime stupid pedante scoase din faimoasa capodoperă.

Dacă o nouă ediție a acestei false capodopere îndrăznește să înfrunte bunul-simț al omenirii moderne, băutori melancolici, băutori veseli, voi toți care căutați în vin amintirea sau uitarea și care, negăsind-o niciodată îndeajuns de pe placul vostru, contemplați cerul doar prin fundul sticlei¹, băutori uitați și nerecunoscuți, vă veți cumpăra oare un exemplar și veți răspunde răului cu bine și indiferenței cu binefacere?

Deschid *Kreisleriana* divinului Hoffmann și dau peste o curioasă recomandare. Muzicianul conștiincios trebuie să bea șampanie ca să compună o operă comică. Va găsi într-însa veselia spumoasă și vioaie pe care o reclamă genul. Muzica religioasă cere vin de Rhin sau de Jurançon. Ca și în adâncul ideilor profunde, este acolo o amărăciune îmbătătoare; dar muzica eroică nu se poate lipsi de vinul de Burgundia. El are înflăcărarea serioasă și avântul patriotismului. Fără nici o îndoială că e mai bine, iar dincolo de simțirea pasională a băutorului, aflu o imparțialitate ce face mare cinste unui german.

Hoffmann alcătuiuse un barometru psihologic unic în felul lui, menit să-i arate diferitele temperaturi și fenomene atmosferice ale sufletului. Găsim diviziuni ca acestea: stare ușor ironică, temperatură de indulgență; stare

¹Béroalde de Verville, *Moyen de parvenir* (n. a.).

de singurătate, profundă mulțumire de mine însumi; veselie muzicală, entuziasm muzical, furtună muzicală, veselie sarcastică insuportabilă mie însumi, aspirația de-a pleca din *mine însumi*, obiectivitate excesivă, fuziune a ființei mele cu natura. Este de la sine înțeles că diviziunile barometrului moral hoffmannian au fost stabilite urmând ordinea generării lor, ca și la barometrele obișnuite. Mi se pare că între acest barometru psihic și explicația calităților muzicale ale vinurilor este o fraternitate evidentă.

Când moartea a venit să îl ia, Hoffmann tocmai începea să câștige bani. Norocul îi surâdea. Ca și scumpul și marele nostru Balzac, abia către sfârșit a văzut strălucind aurora boreală a celor mai vechi speranțe ale sale. În acea epocă, editorii de almanahuri care își disputau poveștile lui, ca să-i intre în grații, aveau obiceiul să adauge la banii trimiși și o ladă de vinuri franțuzești.

II

Profunde bucurii ale vinului, cine nu v-a cunoscut? Cel care a vrut să-și potolească o remușcare, să evoce o amintire, să-și înece o durere, să-și construiască un castel în Spania, în sfârșit, toți te-au invocat, zeu misterios ascuns în fibrele viței. Ce mărețe sunt spectacolele vinului, iluminate de un soare lăuntric! Cât de adevărată și arzătoare este această a doua tinerețe ce izvorăște din adâncul omului! Dar de temut îi sunt și voluptățile fulgerătoare și încântările atât de iritante. Și cu toate astea, spuneți voi, judecători, legiuitori, oameni de lume, voi toți cei pe care fericirea îi îmblânzește, iar bogăția îi face numaidecât virtuoși și sănătoși, spuneți în suflul și conștiința voastră, care dintre voi ar avea curajul nemilos să-l condamne pe cel care bea geniu?

De altfel, vinul nu-i întotdeauna acest crâncen luptător sigur pe victorie și care a jurat să nu îngăduie nici milă, nici iertare. Vinul e asemenea omului: nu vom ști niciodată până la ce punct poate fi stimat și disprețuit, iubit și urât, și nici de câte acțiuni sublime sau nelegiuiri monstruoase este capabil. De aceea, să nu fim mai cruzi față de el decât față de noi înșine și să-l tratăm ca pe egalul nostru.

Uneori mi se pare că aud vinul spunând: – vorbește cu sufletul, cu acel glas al spiritului care nu este auzit decât de spirite – „Omule, dragule, vreau, în pofida carcerii de sticlă și a zăvoarelor de plută, un cântec etern să-ți trimit, un cântec plin de bucurie, de lumină și de speranță. Nu sunt ingrat; știi că îți datorez viața. Știu cât ai îndurat, trudind cu arșița soarelui pe umeri. Mi-ai dăruit viață, te voi răsplăti. Îți voi plăti generos datoria: căci mă încercă o bucurie ieșită din comun când curg în adâncul unui gătlej însetat de-atâta trudă. Pieptul unui om cinstit e un sălaș mult mai pe placul meu decât aceste beciuri melancolice și insensibile. Este un mormânt voios, unde îmi împlinesc cu entuziasm destinul. Produc o mare dezordine în stomacul truditului și de acolo, pe scări invizibile, îi urc în creier, unde îmi execut dansul suprem.

Auzi învolburându-se și răsunând în mine mărețele refrene ale timpurilor străvechi, cânturile iubirii și ale gloriei? Sunt sufletul patriei, jumătate galant, jumătate cazon. Sunt speranța duminicilor. *Munca dă zilelor prosperitate*, vinul dă duminicilor fericire. Cu coatele pe masa familiei și mânele suflecate, mândru mă vei slăvi și vei fi cu adevărat mulțumit.

Voi face să strălucească ochii bătrânei tale soațe, tovarășa durerilor tale de fiecare zi și a celor mai vechi speranțe. Îi voi îndulci privirea și-i voi pune în străfundul

pupilei strălucirea din tinerețe. Și micuțului tău, sărman și gălbejit măgăruș înhămat la aceeași oboseală ca și gloaba bătrână, îi voi reda frumoasele culori din leagăn și voi fi pentru acest nou atlet al vieții uleiul ce întărea mușchii luptătorilor antici.

Ca o ambrozie vegetală mă voi rostogoli în străfundul pieptului tău. Voi fi grăuntele care fertilizează brazda dureros săpată. Intimă, apropierea noastră va crea poezia. Vom face un Dumnezeu doar pentru noi doi și ne vom avânta spre infinit, ca păsările, fluturii, pânzele de păianjen, miremele și toate lucrurile înaripate.“

Așa cântă vinul în limba lui misterioasă. Nefericit cel a cărui inimă egoistă și închisă la durerile fraților săi n-a auzit niciodată acest cântec!

Adesea m-am gândit că, dacă Iisus Hristos ar apărea astăzi pe banca acuzaților, s-ar găsi un procuror care să demonstreze agravarea cazului său prin recidivă. Cât despre vin, el recidivează în fiecare zi. În fiecare zi își repetă binefacerile. Fără îndoială că asta explică înverșunarea moraliştilor împotriva lui. Când spun moralişti, înțeleg pseudomoralişti farisei.

Dar iată aici cu totul altceva. Să coborâm ceva mai jos. Să contemplăm una dintre aceste ființe misterioase care trăiesc, ca să spunem așa, din dejecțiile marilor orașe; căci există meserii singulare. Numărul lor este imens. Cândva gândeam cu groază că există meserii care nu comportă nici o bucurie, meserii fără plăceri, oboseli fără ușurări, dureri fără compensații. Mă înșelam. Iată-l pe cel care trebuie să curețe capitala de resturile de peste zi. El cataloghează și colecționează tot ce marele oraș a azvârlit, a pierdut, a spart, a disprețuit. El cercetează arhivele dezmațului, harababura rebuturilor. Face o triere,

o alegere inteligentă; strânge, ca un avar, gunoaiile care, rumegate de divinitatea Industriei, vor deveni obiecte de utilitate sau de plăcere. Iată-l pe cel care, în lumina sumbră a felinarelor zgâlțâite de vântul nopții, urcă pe una dintre străzile întortocheate și pline de căsuțe modeste de pe muntele Sainte-Geneviève. Își poartă *samarul lui de răchită cu numărul șapte*. Sosește dând din cap și împiedicându-se în pietrele pavajului, ca tinerii poeți care-și petrec zilele rătăcind și căutând rime. Vorbește de unul singur; își revarsă sufletul în aerul rece și întunecat al nopții. E un monolog splendid ce te face să-ți fie milă de tragediile cele mai lirice. „Înainte, marș, divizie, conducător, oștire!“ Întocmai ca Bonaparte agonizând pe Sfânta Elena. Se pare că numărul șapte s-a transformat în sceptru de fier, iar *samarul de răchită* în mantie imperială. Acum își felicită armata. Bătălia-i câștigată, dar încăierarea a fost sângeroasă. Trece călare pe sub arcul de triumf. Cu inima fericită. Ascultă încântat aclamațiile unei mulțimi entuziaste. De-ndată va dicta un cod superior tuturor codurilor cunoscute. Jură solemn că va aduce poporului său fericirea. Mizeria și viciul au dispărut de pe fața pământului.

Și, în acest timp, spatele și șalele îi sunt jupuite de greutatea coșului. Este hărțuit de grijile casei. Este măcinat de patruzeci de ani de trudă și alergătură. Vârsta îl chinuie. Dar vinul, ca un nou Izvor de bogăție, prin vadul omenirii lăncede, își rostogolește aurul intelectual. Ca regii cei buni, el domnește prin serviciile aduse și își cântă faptele prin glasul supușilor săi.

Există pe globul pământesc o mulțime nesfârșită, nenumită, și somnul ei n-ar adormi îndestul suferințele. Pentru ei vinul compune cântece și poeme.

Mulți mă vor considera fără îndoială prea indulgent. „Faci ca beția să pară inocentă, îi idealizezi pe ticăloși.“ Mărturisesc că în fața binefacerilor nu am curajul să număr durerile. De altfel, am spus că vinul este asemănător omului, și am hotărât că, fără-ndoială, crimele lor sunt egale cu virtuțile lor. Ce-aș putea face mai mult? De altfel, îmi vine un alt gând. Dacă vinul ar dispărea dintre roadele umane, cred că în sănătatea și inteligența planetei s-ar crea un vid, o absență, o defecțiune cu mult mai înfricoșătoare decât toate excesele și devierile de care este făcut răspunzător vinul. Nu suntem oare îndreptățiți să credem că oamenii care nu beau niciodată vin, din necunoaștere ori convingere, sunt imbecili sau ipocriți; imbecili, adică oameni care nu cunosc nici umanitatea, nici natura, artiști care resping mijloacele tradiționale ale artei, muncitori care hulesc mecanica; ipocriți, adică gurmanzi copleșiți de rușine, fanfaroni ai sobrietății, care beau pe ascuns dintr-un vin tainic? Un om care nu bea decât apă ascunde un secret față de semenii lui.

Să judecăm: acum câțiva ani, la o expoziție de pictură, mulțimea de imbecili s-a revoltat în fața unui tablou șlefuit, lustruit, lăcuit ca un obiect industrial. Era antiteza absolută a artei; comparativ cu *Bucătăria lui Drolling*¹, era ca nebunia față de negliobie, ca fanaticii față de imitatori. În acest tablou microscopic se vedeau zburând muștele. Am fost atras de acest obiect monstruos, ca toată lumea; dar îmi era rușine de această slăbiciune neobișnuită, căci era atracția irezistibilă a oribilului. În sfârșit, mi-am dat seama că eram la rândul meu atras de o curiozitate filozofică, imensa dorință de-a ști care ar putea fi caracterul

¹ Este vorba de un tablou înfățișând un interior, în maniera lui Drolling, care n-a putut fi identificat.

moral al omului ce dăduse naștere unei asemenea extravagante criminale. Am pariat cu mine însumi că trebuie să fie esențialmente rău. M-am interesat și instinctul meu a avut bucuria să câștige acest pariu psihologic. Am aflat că monstrul se scula în mod regulat înainte de-a se crăpa de ziuă, că-și ruinase menajera și că *nu bea decât lapte!*

Încă una sau două povești, și vom deveni dogmatici. Într-o zi am zărit pe un trotuar o mulțime de oameni; am reușit să-mi înalț privirea peste umerii acestor gură-cască, și iată ce-am văzut: un om întins pe jos, pe spate, cu ochii holbați înspre cer, un alt om în picioare în fața lui și vorbindu-i numai prin gesturi, omul întins pe jos răspunzându-i numai din priviri, amândoi părând însuflețiți de-o uimitoare bunăvoință. Gesturile celui în picioare se adresau inteligenței celui învins: „Vino, vino din nou, fericirea e-acolo, la doi pași, vino la colțul străzii. N-am pierdut complet din vedere râul durerii, nu suntem încă în largul visării; așadar, curaj, prietene, spune picioarelor tale să-ți satisfacă gândul!“

Toate astea pline de clătinări și legănări armonioase. Celălalt ajunsese fără îndoială în larg (de altfel, naviga în șuvoi), căci surâsul lui prostesc răspundea: „Lasă-ți prietenul în pace. Măcar malul durerii a dispărut în spatele ceții binefăcătoare; nu mai am nimic de cerut de la cerul visării“. Cred chiar că am auzit o frază vagă, sau mai degrabă un suspin nedeslușit formulat în cuvinte scăpându-i printre buze: „Trebuie să fim rezonabili.“ Asta-i culmea sublimului. Dar în beție există hipersublim, după cum veți vedea. Prietenul veșnic plin de indulgență se duce singur la crâșmă, apoi se întoarce cu o frânghie în mână. Fără îndoială, nu suporta ideea să navigheze alergând de unul singur după fericire; de aceea venea să-și caute prietenul

cu trăsura. Trăsura, adică frânghia; îi trece „trăsura“ în jurul șoldurilor. Prietenul, întins pe jos, zâmbește: a înțeles fără îndoială acest gând matern. Celălalt face un nod; apoi pornește la pas, ca un cal bătrân și discret, și-și cară prietenul până la-ntâlnirea cu fericirea. Prietenul cărat, sau mai degrabă târât, lustruind pavajul cu spatele, zâmbește mereu cu un surâs inefabil.

Mulțimea rămâne stupefiată; căci ceea ce e prea frumos, ceea ce depășește forțele poetice ale omului provoacă mai mult mirare decât înduioșare.

Era un om, un spaniol, un chitarist care călătorea de mult timp cu Paganini: era înainte de epoca mării glorii oficiale a lui Paganini.

Duceau amândoi mareața viață vagabondă a boemilor, a muzicanților ambulanți, oameni fără familie și fără patrie. Amândoi, vioară și chitară, dădeau concerte peste tot pe unde treceau. Au rătăcit astfel destul de mult timp prin diferite țări. Spaniolul era atât de talentat, încât putea spune ca Orfeu: „Sunt stăpânul naturii.“

Peste tot pe unde trecea, atingând corzile și făcându-le să tresalte armonios sub degetul lui, era sigur că va fi urmat de mulțime. Cu un asemenea har secret nu mori niciodată de foame. Îl urmau ca pe Iisus Hristos. Cum să refuzi cina și ospitalitatea geniului, vrăjitorului care a trezit în sufletul tău cele mai frumoase cântece, cele mai tainice, mai necunoscute, mai misterioase! Am fost asigurat că acest om obținea cu ușurință sunete continue dintr-un instrument ce nu produce decât sunete succesive. Paganini ținea socotelile, el gira fondul social, lucru care nu va mira pe nimeni.

Casa călătorea odată cu persoana administratorului; era când sus, când jos, azi în ghete, mâine undeva în

căptușeala hainelor. Când chitaristul, care era mare băutor, întreba care era situația financiară, Paganini răspundea că nu mai aveau nimic sau aproape nimic; căci Paganini era ca bătrânii cărora le este mereu teamă de *lipsuri*. Spaniolul îl credea sau se prefăcea că-l crede și, cu ochii ficși pe orizontul drumului, își mângâia și chinuia nedespărțita însoțitoare. Paganini mergea pe cealaltă parte a drumului. Era o înțelegere între ei, făcută ca să nu se stânjenească. În felul acesta fiecare studia și exersa mergând.

Apoi, ajunși într-un loc ce oferea posibile șanse de câștig, unul dintre ei cânta una dintre compozițiile lor, iar alături de el, susținându-l, celălalt improviza o variațiune, un acompaniament oarecare. Câtă plăcere și poezie erau în această viață de trubadur nu va ști nimeni niciodată. S-au despărțit, nu știu de ce. Spaniolul călătorea singur. Într-o seară, sosește într-un orașel din Jura; pune afișe și anunță un concert într-o sală a primăriei. Concertul e chiar el, nimic mai mult decât o chitară. Se făcuse cunoscut cântând în câteva cafenele și erau în oraș câțiva muzicieni care rămăseseră uimiți de acest straniu talent. În sfârșit, a venit o mulțime de lume.

Spaniolul meu descoperise într-un colț al orașului, alături de cimitir, un alt spaniol, un *compatriot*. Acesta era un fel de antreprenor de înmormântări, un pietrar care făcea monumente funerare. Ca toți cei cu meserii funebre, bea vârtos. Astfel, sticla și patria comună i-au dus departe; muzicantul nu-l mai părăsea pe pietrar. Chiar în ziua concertului, odată ora sosită, erau împreună, dar unde? Asta-i ceea ce trebuia știut. Au fost căutați prin toate crâșmele și cafenelele din oraș. În sfârșit, li s-a dat de urmă într-o văgăună de nedescris, erau beți criță. Au urmat scene gen Kean și Frederick. În cele din

urmă, spaniolul consimte să meargă să cânte; dar iată-l străfulgerat de-o idee: „O să cânti cu mine“, îi spune el prietenului său. Acesta refuză; avea o vioară, dar cânta mai rău ca ultimul lăutar. „O să cânti, dacă nu, nu cânt nici eu.“

Nu țin nici rugămințile, nici argumentele; a trebuit să cedeze. Iată-i pe stradă, în fața burgheziei rafinate a ținutului. „Aduceți vin“, spune spaniolul. Antreprenorul de morminte, care era cunoscut de toată lumea, dar câtuși de puțin ca muzician, era prea beat ca să se rușineze. Vinul odată adus, nu mai au răbdare să scoată dopul de la sticlă. Cei doi neciopliți o ghilotinează pe loc cu loviturile de cuțit, ca oamenii prost crescuți. Imaginați-vă ce efect nemaipomenit asupra provincialilor în haine de gală! Doamnele se retrag și, din fața celor doi bețivani ce par pe jumătate nebuni, mulți oameni fug scandalizați.

Dar noroc de cei a căror curiozitate a fost mai mare decât pudoarea și au avut curajul să rămână. „Începe“, spune chitaristul pietrarului. E imposibil de exprimat ce fel de sunete au ieșit din vioara beată; Bachus în delir tăind piatră cu un ferăstrău. Ce cânta sau încerca să cânte? N-are importanță, prima melodie ce-i venise. Deodată, o melodie energică și suavă, capricioasă și constantă totdeodată, învăluie, înăbușă, potolește, acoperă hărmălaia țipătoare. Chitara cântă atât de tare, încât vioara nu se mai aude. Și, cu toate acestea, este chiar melodia, melodia beată de vin pe care o începuse pietrarul.

Chitara se exprimă prin sonorități enorme; flectește, cântă, declamă cu o vervă înspăimântătoare și cu o siguranță, o puritate nemaiauzită a dicțiunii. Chitara improviza o variațiune pe tema viorii orbului. Se lăsa condusă de ea și strălucit matern îmbrăca nuditatea

pițigăiată a sunetelor ei. Cititorul va înțelege că asta nu se poate descrie; un martor adevărat și serios mi-a povestit întâmplarea. La sfârșit, publicul era mai beat decât el. Spaniolul a fost sărbătorit, laudat, ovaționat cu un entuziasm imens. Dar fără îndoială i-a displăcut caracterul oamenilor, căci a fost singura dată când a consimțit să cânte într-acele locuri.

Și acum unde este? Ce soare i-a contemplat ultimele vise? Ce pământ i-a primit rămășițele cosmopolite? Ce șanț i-a adăpostit agonia? Unde-s miresmele îmbătătoare ale florilor dispărute? Unde-s culorile feerice ale amurgurilor de altădată?

III

Fără îndoială că nu v-am spus nimic nou. Vinul este cunoscut de toți; este îndrăgit de toți. Când va exista un adevărat medic filozof, lucru deloc previzibil, acesta ar putea face un studiu temeinic, un fel de dublă psihologie având ca termeni componenți vinul și omul. Va explica de ce și cum anumite băuturi posedă facultatea de a mări peste măsură personalitatea ființei gânditoare și de a crea, ca să spunem așa, o a treia persoană, operație mistică, în care omul primitiv și vinul, zeul animal și zeul vegetal, joacă rolul Tatălui și al Fiului din Sfânta Treime; ei zămislesc Duhul Sfânt, omul superior, cel ce izvorăște deopotrivă din amândoi.

Sunt oameni la care dezmoțirea datorată vinului este atât de puternică, încât picioarele le devin mai sigure, iar auzul excesiv de fin. Am cunoscut un tip a cărui vedere slăbită își regăsea în beție întreaga forță penetrantă inițială. Vinul preschimbă cârțița în vultur.

Un vechi autor necunoscut a spus: Bucuria omului care bea este egalată numai de bucuria vinului de-a fi băut. De fapt, vinul joacă un rol intim în viața umanității, atât de intens, încât n-aș fi mirat dacă, seduse de o idee panteistă, unele spirite care gândesc i-ar atribui un fel de personalitate. Vinul și omul îmi par doi luptători care, prieteni fiind, se înfruntă neîncetat, se împacă neîncetat. Cel învins îl îmbrățișează întotdeauna pe învingător.

Există și bețivi răi; aceștia sunt oameni de la natură răi. Omul rău se înrăiește încă, iar cel bun devine și mai bun.

Vă voi vorbi numaidecât despre o substanță la modă de câțiva ani, un fel de drog delicios pentru o anumită categorie de diletanți, ale cărui efecte sunt mult mai fulgerătoare și mai puternice decât ale vinului. Îi voi descrie cu grijă toate efectele, apoi, reluând tabloul diferitelor urmări ale vinului, voi compara aceste două mijloace artificiale prin care omul, exacerbându-și personalitatea, creează în el, ca să spunem așa, un fel de divinitate.

Voi arăta inconvenientele hașișului, dintre care cel mai neînsemnat, în ciuda rezervelor de bunăvoință necunoscute pe care le face să încolțească în aparență în inimă, spun eu, este acela de-a fi antisocial, în timp ce vinul este profund uman, aș îndrăzni chiar să zic om de acțiune.

IV

HAȘIȘUL

La secerișul cânepei se petrece uneori un fenomen ciudat în personalitatea lucrătorilor, bărbați ori femei. S-ar spune că din recoltă se înalță vertiginos nu știu ce spirit care se rotește în jurul picioarelor și urcă malițios până la creier. Capul secerătorului este plin de vârtejuri,

alteori e cuprins de visare. Membrele slăbesc și refuză să-l mai asculte. În plus, mie însumi, în copilărie, pe când mă jucam rostogolindu-mă prin lanurile de lucernă, mi s-au întâmplat fenomene asemănătoare.

S-au făcut încercări de-a prepara hașiș din cânepă franțuzească. Până în prezent toate încercările au dat greș, și-mpătimiții care voiau cu orice preț să-și procure plăceri feerice au continuat să folosească hașișul adus de peste Mediterană, adică făcut din cânepă indiană ori egipteană. Compoziția hașișului constă într-un decoct de cânepă indiană, unt și o cantitate mică de opiu.

Iată o dulceață verde, deosebit de parfumată, atât de parfumată, încât trezește repulsie, cum ar face-o de altfel orice parfum fin care atinge deplinătatea forței și, ca să spunem așa, a densității. Luați o cantitate cât o nucă, umpleți cu ea o linguriță și sunteți în posesia fericirii; fericirea absolută cu toate bețiile ei, toate nebuniile de tinerețe și beatitudinile-i infinite. Fericirea e aici, sub forma unei mici înghițituri de dulceață, luați-o fără teamă, nimeni nu moare din asta; organele fizice nu sunt grav atinse. Poate că voința va fi slăbită, asta-i altă treabă.

În general, ca să-i dai hașișului întreaga lui forță și împlinire, trebuie să-l diluezi în cafea neagră fierbinte și să-l iei pe nemâncate; cina este amânată spre ora zece sau miezul nopții; este permisă numai o supă foarte slabă. O încălcare a acestei reguli atât de simple va provoca fie vomă, cina certându-se cu drogul, fie ineficacitatea hașișului. Mulți ignoranți sau imbecili care se comportă astfel au acuzat hașișul de ineficacitate.

Abia absorbită minuscula priză, operație care, de altfel, cere o anume hotărâre, căci, așa cum am spus-o, mixtura este atât de parfumată încât unora le produce

senzații de greață, și te și afli cuprins de-o stare de neli-niște. Ați auzit vorbindu-se cumva despre efectele minunate ale hașișului, imaginația și-a făcut o anumită idee, un ideal de beție, și de-abia așteptați momentul în care veți afla dacă realitatea, rezultatul e adecvat preconcepției voastre. Intervalul care se scurge între absorbirea băuturii și primele simptome variază după temperament și obișnuință. Persoanele care cunosc și sunt deprinse cu hașișul simt câteodată, după o jumătate de oră, primele simptome ale invaziei.

Am uitat să vă spun că, hașișul provocând în om o exasperare a personalității și în același timp un sentiment foarte viu al circumstanțelor și al mediului, ar fi indicat să nu te supui acțiunii lui decât în medii și împrejurări favorabile. Orice bucurie, orice stare de bine fiind supra-abundentă, orice durere, orice angoasă este nemăsurat de profundă. Nu faceți de unul singur o asemenea experiență dacă aveți de îndeplinit vreun lucru neplăcut, dacă spiritul vă este cuprins de *spleen*, dacă aveți o poliță de plătit. Am spus-o, hașișul este neprielnic acțiunii. Nu consolează ca vinul; nu face decât să dezvolte peste măsură personalitatea umană în circumstanțele reale în care este plasată. Pe cât se poate, e nevoie de un apartament frumos sau de un peisaj frumos, un spirit liber și degajat, și câțiva complici al căror temperament intelectual să vă fie apropiat; și un pic de muzică, dacă este posibil.

De cele mai multe ori, novicii, la prima lor inițiere, se plâng de încetineala efectelor. Le așteaptă cu anxietate și, cum aceasta nu se întâmplă îndeajuns de repede după gustul lor, fac paradă de neîncredere, ceea ce îi amuză mult pe cei care știu cum stau lucrurile și modul în care pot stăpâni hașișul. Și nu s-ar spune că nu-i un

lucru comic să vezi primele simptome apărând și înmulțindu-se chiar în toiul acestei neîncrederi. Mai întâi te cuprinde o anume ilaritate ciudată, irezistibilă. Cuvintele cele mai obișnuite, ideile cele mai simple capătă o fizionomie bizară și complet nouă. Această veselie îți este insuportabilă ție însuși; dar este inutil să te împotrivești. Demonul te-a copleșit; toate eforturile făcute ca să reziziți nu vor sluji decât la accelerarea răului. Râzi de neghiobia și nebunia ta; camarazii îți râd în nas și nu le porți pică, căci bunăvoința începe să se manifeste.

Această veselie vlăguită, această maladivă bucurie, această nesiguranță, această nehotărâre a bolii durează în general puțin. Se întâmplă uneori ca oameni cu totul străini jocurilor de cuvinte să improvizeze șiruri interminabile de calambururi, de asocieri de idei cu totul improbabile, menite să-i pervertească și pe cei mai prodigioși în această artă bizară. După câteva minute potrivirile dintre idei devin atât de vagi, firele care îți leagă conceptele sunt atât de subțiri, încât numai complicii, numai coreligionarii pot să te înțeleagă. Nebunia, hohotele tale de râs ar părea culmea neghiobiei oricărui om care nu-i în aceeași stare cu tine.

Înțelepciunea acestui nefericit te-nvesește peste măsură, sângele lui rece te împinge până la ultimele limite ale ironiei; îți pare cel mai nebun și cel mai ridicol dintre toți oamenii. În schimb, cu prietenii tăi te înțelegi de minune. În curând nu vă mai înțelegeți decât din priviri. Fapt e că se află într-o situație destul de comică toți aceia ce se bucură de-o veselie de neînțeles pentru cel care nu-i în aceeași lume cu ei. Îi cuprinde mila față de restul lumii. Din acest moment ideea superiorității încolțește la orizontul intelectului tău. Curând va crește peste măsură.

În această primă fază, am fost martor la două scene destul de grotești. Un muzician celebru, care nu cunoștea proprietățile hașișului și poate că nu auzise niciodată vorbindu-se despre asta, nimerește în mijlocul unei societăți unde aproape toată lumea luase acest drog. Cei din jur încearcă să-l facă să înțeleagă efectele lui minunate. El râde fermecător, de parcă, preț de câteva minute, ar vrea să *pozeze* din spirit de bună-cuviință, căci este bine-crescut. Ceilalți râd cu poftă, căci cel care a luat hașiș este, în prima fază, dotat cu un minunat simț al comicului. Hohotele de râs, aberațiile de neînțeles, imbatabilele jocuri de cuvinte, gesturile baroce continuă. Muzicianul declară că aceste glume de artist sunt răutăcioase și că de altfel trebuie să fie foarte oboșitoare pentru cei care le fac.

Veselia crește. „Glumele astea poate-s bune pentru voi, nu pentru mine“, spune el. „E bine dacă sunt bune pentru noi“, răspunde egoist unul dintre bolnavi. Interminabile hohote de râs umplu sala. Omul meu se supără și vrea să plece. Cineva încuie ușa și ascunde cheia. Un altul îngenunchează în fața lui și-i declară, plângând, în numele tuturor, că dacă sunt mișcați de inferioritatea lui demnă de cea mai profundă milă, din aceleași motive nu vor fi mai puțin animați de-o veșnică bunăvoință.

Îl imploră să cânte, el se resemnează. De-abia s-a făcut auzită vioara, că sunetele care se răspândesc în apartament tulbură ici și colo pe câte un bolnav. Nu-s decât suspine adânci, sughituri, gemete sfâșietoare, torente de lacrimi. Îngrozit, muzicianul se oprește, parc-ar fi într-o casă de nebuni. Se apropie de cel care, transportat de fericire, se manifestă cel mai zgomotos; îl întreabă dacă suferă mult și ce ar putea face ca să-l aline. Un spirit pozitiv, care nici el nu gustase din drogul mirific, propune

limonadă și sifon. Bolnavul, cu ochii în extaz, îl privește cu un dispreț de nespus; orgoliul îl salvează de la injurii mai grave. De fapt, ce poate fi mai exasperant pentru un bolnav de bucurie decât să vrei să-l vindecî?

Iată un fenomen extrem de curios, după mine: o servitoare trimisă s-aducă tutun și răcoritoare celor care au luat hașiș, văzându-se înconjurată de figuri bizare, de ochi nemăsurat de mari și parcă amestecată, în atmosfera nesănătoasă, de această nebunie colectivă, izbucnește într-un nebunesc hohot de răs, lasă să-i scape tava care se sparge împreună cu toate ceștile și paharele și, înspăimântată, o rupe la fugă. Toată lumea râde. A doua zi mărturisește că timp de mai multe ore a simțit ceva deosebit, a fost *foarte ciudată, foarte nu știu cum*. Totuși, ea nu luase hașiș.

A doua fază se anunță prin senzația de răcire a extremităților și o mare slăbiciune; ai, cum se spune, mâinile de cârpă, îți simți capul greu și o stupoare în întreaga ființă. Ți se măresc ochii, atrași parcă în toate direcțiile de un extaz implacabil. Fața se acoperă de paloare, devine lividă și verzuie. Buzele se subțiază, se strâng și par a vrea să intre înăuntru. Suspine răgușite și profunde îți scapă din piept, ca și cum vechea ta fire nu mai poate suporta greutatea noii tale firi. Simțurile devin de-o finețe și de-o acuitate extraordinare. Ochii străpung infinitul. Urechea percepe sunetele cele mai insesizabile în mijlocul zgomotelor celor mai ascuțite.

Încep halucinațiile. Obiectele exterioare iau aparențe monstruoase. Ți se revelează sub forme necunoscute până atunci. Apoi se deformează, se transformă, și în sfârșit pătrund în ființa ta, sau mai bine spus tu pătrunzi în ele. Au loc cele mai ciudate echivocuri, cele mai inexplicabile răsturnări de idei. Sunetele au culoare, culorile sunt